

СОЗОЛОГІЧНА ОЦІНКА РАРИТЕТНИХ ВИДІВ РОСЛИН УКРАЇНСЬКОЇ ЧАСТИНИ БІОСФЕРНОГО ЗАПОВІДНИКА «РОЗТОЧЧЯ»

М. Сорока^{1*}, А. Возняк²

¹Національний лісотехнічний університет України
вул. Генерала Чупринки, 103, Львів 79045, Україна
e-mail: myroslava_soroka@yahoo.com

²Університет Природничий у Любліні
вул. Академіцка, 13, Люблін 20-950, Польща

У статті йдеться про інвентаризацію раритетного фітогенотипу української частини біосферного заповідника «Розточчя». Серед 1112 видів судинних рослин 144 потребують охорони. Встановлено, що законодавства України та Польщі різняться в частині нозологічної категоризації видів і рослинних угруповань, тому для нормального функціонування міжнародного біосферного заповідника «Розточчя» необхідно розробити загальну охоронну стратегію, засновану на загальноприйнятих європейських методах.

Ключові слова: біосферний заповідник «Розточчя», рідкісні види рослин, аутфітосозологічний аналіз.

На сучасному етапі у світі домінує ідея збереження раритетного генотипу біоти, проте, попри всю свою важливість, вона не розв'язує проблеми зниження рівня біорізноманіття. У преамбулі Конвенції про біорізноманіття засвідчено, що його збереження пов'язане як із комплексними заходами для забезпечення виживання людства, так і з конкретними діями заради збереження біоти на генетичному, видовому й екосистемному рівнях [2]. Як на практиці втілюються ці постулати, можна простежити на прикладі формування української частини міжнародного біосферного заповідника «Розточчя», створення якої стало вирішальним кроком до інтеграції національної екомережі України у Всеєвропейську в межах Подільської височини. Одночасно із великими перспективами перед Україною постала низка невідкладних завдань, розв'язання яких є запорукою євроінтеграційних процесів у галузі природоохоронної діяльності. Насамперед, це розроблення спільних заходів охорони біорізноманіття на території, що належить різним державам. Подібну діяльність регламентує стаття 11 Бернської конвенції [1]. Уже зараз помітно, що функціонування білатерального заповідника зіткнеться із проблемами, які є наслідком різниці у законодавствах держав, до котрих територіально він належить. На польську частину заповідника поширюється законодавча база Євросоюзу, і, зокрема, охоронна система мережі *Natura 2000*. Україна ж має власні природоохоронне законодавство і критерії для визначення созологічного статусу об'єктів охорони та засадових принципів формування національної екомережі, які кардинально різняться від європейських навіть у частині методичних підходів. Це призводить до величезних розбіжностей у результатах ідентифікації та созологічної категоризації раритетних компонентів біоти по обидва боки кордону. Вступ Польщі до ЄС уже створив для української частини заповідника прецедент необхідності ідентифікації біотопів згідно з проектом *Natura 2000* і Директивою Ради ЄС 92/43/ЄЕС [12] та уніфікації назв таксонів і синтаксонів згідно з європейськими систематичними працями. Усе це лежить в основі вагомих перешкод до вироблення єдиної природоохоронної стратегії на обох частинах майбутнього білатерального заповідника.

У зв'язку із цим проведено созологічну оцінку раритетних видів рослин української частини біосферного заповідника «Розточчя» на основі міжнародних критеріїв, що дасть можливість виробити єдину комплексну систему природоохоронних заходів у межах білатерального утвору.

Матеріали та методи

Проведено інвентаризацію флори та рослинності української частини біосферного заповідника «Розточчя» з використанням 20-річних матеріалів досліджень рослинного вкриття регіону на основі співпраці з польськими вченими, узгоджено методики і класифікаційні системи для цитування назв таксонів і синтаксонів. Латинські назви й автори видів судинних рослин приведені у відповідність із FloraEuropaea [13], з корекцією назв деяких таксонів за іншими джерелами [3, 8, 14]. Синонімічні назви зв'язалися за L. Tasekovich [18]. Для оцінки цінності фітогенотипу використано систему созологічних індексів J. Čeřovský [11].

Результати і їхнє обговорення

На підставі матеріалів, одержаних у ході інвентаризації флори та рослинності Розточчя і, зокрема, території однойменного біосферного заповідника, з метою створення його проекту і номінаційної форми, встановлено, що із 1564 видів судинних рослин регіону Розточчя 280 (17,9%) потребують охорони, 140 із них підлягають охороні на території Польщі [10, 15, 16], 95 видів занесено до Червоної книги України [9], 57 видів – до Червоної книги Польщі [16], 4 види занесено до Європейського Червоного списку тварин і рослин, 13 видів – до Додатку I Бернської конвенції [1]. Флора судинних рослин Українського Розточчя налічує 1342 види, і, як підтвердили інвентаризаційні роботи, 1112 видів судинних рослин ростуть на території української частини біосферного заповідника, з них 144 мають категорію рідкості, є зникаючими або малопоширеними в регіоні, а 50 – занесені до Червоної книги України [9]. Із переліку рідкісних видів Додатку IV Директиви Ради ЄС 92/43/ЄЕС [12], які підлягають охороні в системі мережі *Natura 2000* [17], на території Польського Розточчя виявлено дев'ять видів: *Adenophora liliifolia* (L.) Ledeb. ex A.DC., *Agrimonia pilosa* Ledeb., *Aldrovanda vesiculosa* L., *Drepanocladus vernicosus* (Mitt.) Warnst., *Eleocharis carniolica* Koch, *Helosciadium repens* (Jacq.) La, *Liparis loeselii* (L.) L.C.M.Richard, *Ostericum palustre* Besser, *Thesium ebracteatum* Hayne, Українського Розточчя – п'ять: *Aldrovanda vesiculosa*, *Agrimonia pilosa*, *Cypripedium calceolus* L., *Ostericum palustre*, *Thesium ebracteatum*. Проблема полягає в тому, що созологічна категоризація видів у Червоній книзі України не збігається з міжнародною (IUCN) і прийнятою у Польщі [15, 16], а тому деякі види з категорією IUCN, які підлягають охороні на території Польщі, в Україні не охороняються та навіть є об'єктами масового збору, і навпаки, масові види польської частини Розточчя є рідкісними в Україні (див. таблицю).

Рідкісні види української частини біосферного заповідника «Розточчя» та їх созологічна оцінка

Види рослин	IUCN	ЧК	Охорона в Польщі	Фітоценотична приуроченість
1	2	3	4	5
<i>Aconitum moldavicum</i> Hacq. ex Reichenb. subsp. <i>moldavicum</i>			+	<i>Dentario glandulosae-Fagetum</i>
<i>A. variegatum</i> L.			+	<i>Dentario glandulosae-Fagetum</i>
<i>Adenophora liliifolia</i> (L.) Ledeb. ex A.DC.	VU		+	<i>Potentillo albae-Quercetum</i>

Продовження таблиці

1	2	3	4	5
<i>Adonis flammea</i> Jacq.			+	Echinochloo-Setarium
<i>Agrimonia pilosa</i> Ledeb.			+	Trifolio-Agrimonietum
<i>Aldrovanda vesiculosa</i> L.	CR	P	+	Myriophylletum verticillati, Nupharo-Nymphaeetum albae Leucobryo-Pinetum
<i>Allium montanum</i> L.				Dentario glandulosae-Fagetum
<i>Allium ursinum</i> L.		H		Thalictro-Salvietum pratensis,
<i>Anemone sylvestris</i> L.	VU		+	Origano-Brachypodietum
<i>Aquilegia vulgaris</i> L. subsp. <i>vulgaris</i>			+	Potentillo albae-Quercetum, Dentario glandulosae-Fagetum, Geranio-Peucedanetum
<i>Arctostaphylos uva-ursi</i> (L.) Sprengel			+	Cladonio-Pinetum
<i>Armeria maritima</i> (Miller) Willd.			+	Diantho-Armerietum
subsp. <i>elongata</i> (Hoffm.) Bonnier				
<i>Arum maculatum</i> L.	VU		+	Dentario glandulosae-Fagetum, Phyllitido-Aceretum
<i>Aruncus dioicus</i> (Walter) Fernald			+	Dentario glandulosae-Fagetum
<i>Asplenium viride</i> Hudson				Dentario glandulosae-Fagetum, Asplenio viridis-Cystopteridetum
<i>Aster amellus</i> L.				Origano-Brachypodietum
<i>Astrantia major</i> L.				Astrantio-Fraxinetum
<i>Atropa bella-donna</i> L.		B	+	Dentario glandulosae-Fagetum
<i>Betula humilis</i> Schrank	EN	B	+	Betulo-Salicetum repentis, Salicetum pentandro-cinereae, Carici canescentis-Agrostietum, Molinietum caeruleae
<i>B. obscura</i> A. Kotula		P		Salicetum pentandro-cinereae, Carici canescentis-Agrostietum, Molinietum caeruleae
<i>Blechnum spicant</i> (L.) Roth			+	Luzulo pilosae-Fagetum
<i>Botrychium lunaria</i> (L.) Swartz		B		Arrhenatheretum elatioris, Calluno-Nardetum strictae
<i>B. virginianum</i> (L.) Swartz		3	+	Potentillo albae-Quercetum, Tilio-Carpinetum
<i>Calla palustris</i> L.				Thelypteridi-Phragmitetum
<i>Carex bohemica</i> Schreber		B		Molinietum caeruleae, Deschampsietum caespitosae
<i>C. davalliana</i> Sm.		B		Caricetum davallianae
<i>C. pediformis</i> C.A.Meyer		P	+	Thalictro-Salvietum pratensis, Origano-Brachypodietum
<i>C. umbrosa</i> Host		H		Dentario glandulosae-Fagetum, Potentillo albae-Quercetum, Tilio-Carpinetum
<i>Centaurium erythraea</i> Rafn				Epilobietum angustifolii, Rubo-Calamagrostidetum epigei, Arrhenatheretum elatioris
<i>Cephalanthera damasonium</i> (Mill.) Druce	VU	P	+	Potentillo albae-Quercetum, Tilio-Carpinetum,
<i>C. longifolia</i> (L.) Fritsch	VU	P	+	Dentario glandulosae-Fagetum Potentillo albae-Quercetum, Tilio-Carpinetum, Dentario glandulosae-Fagetum, Carici pilosae-Fagetum

Продовження таблиці

1	2	3	4	5
<i>C. rubra</i> (L.) L.C.M.Richard	EN	P	+	<i>Potentillo albae-Quercetum</i> , <i>Tilio-Carpinetum</i> , <i>Dentario glandulosae-Fagetum</i> , <i>Mercuriali-Fagetum</i> , <i>Peucedano-Pinetum</i> , <i>Quercu roboris-Pinetum</i>
<i>Chimaphila umbellata</i> (L.) W. Barton			+	<i>Potentillo albae-Quercetum</i> , <i>Tilio-Carpinetum</i>
<i>Cimicifuga europaea</i> Schipcz.			+	<i>Quercu roboris-Pinetum</i>
<i>Coeloglossum viride</i> (L.) Hartman	VU	P	+	<i>Potentillo albae-Quercetum</i> , <i>Tilio-Carpinetum</i>
<i>Colchicum autumnale</i> L.		H	+	<i>Carici canescentis-Agrostietum</i> , <i>Angelico-Cirsietum oleracei</i>
<i>Corallorhiza trifida</i> Chatel.	VU	P	+	<i>Molinietum caeruleae</i> , <i>Deschampsietum caespitosae</i>
<i>Crocus heuffelianus</i> Herbert		H	+	<i>Potentillo albae-Quercetum</i> , <i>Dentario glandulosae-Fagetum</i>
<i>Cotoneaster niger</i> (Thunb.) Fries	VU	B	+	<i>Carici pilosae-Fagetum</i> , <i>Dentario glandulosae-Fagetum</i>
<i>Cypripedium calceolus</i> L.	VU	B	+	<i>Geranio-Peucedanetum</i> , <i>Potentillo albae-Quercetum</i> , <i>Geranio-Peucedanetum</i>
<i>Dactylorhiza fuchsii</i> (Druce) Soó	VU	H	+	<i>Sphagno-Caricetum rostratae</i> , <i>Caricetum davallianae</i> , <i>Molinietum caeruleae</i>
<i>D. incarnata</i> (L.) Soó		B	+	<i>Sphagno-Caricetum rostratae</i> , <i>Caricetum davallianae</i> , <i>Molinietum caeruleae</i>
<i>D. maculata</i> (L.) Soó	VU	B	+	<i>Sphagno-Caricetum rostratae</i> , <i>Caricetum davallianae</i> , <i>Molinietum caeruleae</i>
<i>D. majalis</i> (Reichenb.) P.F.Hunt et Summerhayes		P	+	<i>Sphagno-Caricetum rostratae</i> , <i>Caricetum davallianae</i> , <i>Molinietum caeruleae</i>
<i>D. traunsteineri</i> (Sauter) Soó	VU	P	+	<i>Carici canescentis-Agrostietum</i> , <i>Caricetum davallianae</i> , <i>Molinietum caeruleae</i>
<i>Daphne cneorum</i> L.	EN	B	+	<i>Thalictro-Salvietum pratensis</i>
<i>D. mezereum</i> L.			+	<i>Dentario glandulosae-Fagetum</i> , <i>Diantho-Armerietum</i> , <i>Origano-Brachypodietum</i>
<i>Dianthus armeria</i> L.			+	<i>Spergulo-Corynephorietum</i> , <i>Thalictro-Salvietum pratensis</i> , <i>Origano-Brachypodietum</i>
<i>D. carthusianorum</i> L.				<i>Diantho-Armerietum</i> , <i>Thalictro-Salvietum pratensis</i>
<i>D. deltoides</i> L.				<i>Peucedano-Pinetum</i>
<i>D. pseudoserotinus</i> Błocki		B		<i>Potentillo albae-Quercetum</i> , <i>Dentario glandulosae-Fagetum</i> , <i>Carici pilosae-Fagetum</i> , <i>Origano-Brachypodietum</i>
<i>Digitalis grandiflora</i> Miller				<i>Leucobryo-Pinetum</i>
<i>Diphasiastrum complanatum</i> (L.) J.Holub subsp. <i>complanatum</i>		P	+	
<i>Drosera anglica</i> Hudson	VU	B	+	<i>Caricetum lasiocarpae</i>
<i>D. rotundifolia</i> L.	VU		+	<i>Caricetum lasiocarpae</i> , <i>Ledo-Sphagnetum magellanicum</i>

Продовження таблиці

1	2	3	4	5
<i>Epipactis atrorubens</i> (Hoffm.) Besser		B	+	<i>Potentillo albae-Quercetum</i> ,
<i>E. helleborine</i> (L.) Crantz		H	+	<i>Dentario glandulosae-Fagetum</i>
<i>E. palustris</i> (L.) Crantz	VU	B	+	<i>Potentillo albae-Quercetum</i> ,
<i>E. purpurata</i> Sm.	VU	P	+	<i>Dentario glandulosae-Fagetum</i>
<i>Equisetum telmateia</i> Ehrh.			+	<i>Caricetum davallianae</i> ,
<i>Fritillaria meleagris</i> L.	CR	B	+	<i>Molinietum caeruleae</i>
<i>Galanthus nivalis</i> L.		H	+	<i>Dentario glandulosae-Fagetum</i>
<i>Gentiana asclepiadea</i> L.			+	<i>Dentario glandulosae-Fagetum</i>
<i>G. cruciata</i> L.			+	<i>Thalictro-Salvietum pratensis</i> ,
<i>G. pneumonanthe</i> L.	VU		+	<i>Anthyllidi-Trifolietum montani</i>
<i>Gladiolus imbricatus</i> L.		B	+	<i>Calluno-Nardetum strictae</i> ,
<i>Gymnadenia conopsea</i> (L.) R.Br.		B	+	<i>Molinietum caeruleae</i>
<i>Hammarbia paludosa</i> (L.) O.Kuntze	EN	3	+	<i>Calluno-Nardetum strictae</i>
<i>Hedera helix</i> L.			+	<i>Caricetum davallianae</i>
<i>Helichrysum arenarium</i> (L.) Moench			+	<i>Dentario glandulosae-Fagetum</i>
<i>Herminium monorchis</i> (L.) R. Br.	CR	3	+	<i>Spergulo-Corynephorum</i> ,
<i>Huperzia selago</i> (L.) Bernh. ex Schränk et Mart.		H	+	<i>Diantho-Armerietum</i>
<i>Iris sibirica</i> L.		B	+	<i>Caricetum lasiocarpae</i>
<i>Laserpitium latifolium</i> L.			+	<i>Dentario glandulosae-Fagetum</i>
<i>Lathyrus laevigatus</i> (Waldst. et Kit.) Gren.		P	+	<i>Filipendulo-Geranietum</i> ,
<i>Ledum palustre</i> L.			+	<i>Molinietum caeruleae</i>
<i>Leucojum vernum</i> L.	VU	H	+	<i>Potentillo albae-Quercetum</i> ,
<i>Lilium martagon</i> L.		H	+	<i>Geranio-Peucedanetum</i>
<i>Linum austriacum</i> L.			+	<i>Potentillo albae-Quercetum</i> ,
<i>L. flavum</i> L.			+	<i>Dentario glandulosae-Fagetum</i>
<i>Liparis loeselii</i> (L.) L.C.M.Richard	VU	B	+	<i>Vaccinio uliginosi-Pinetum</i> ,
<i>Listera cordata</i> (L.) R.Br.		B	+	<i>Vaccinio uliginosi-Betuletum pubescentis</i> ,
<i>L. ovata</i> (L.) R.Br.		H	+	<i>Ledo-Sphagnetum magellanici</i>
<i>Lunaria rediviva</i> L.		H		<i>Fraxino-Alnetum</i> ,
<i>Lycopodiella inundata</i> (L.) J. Holub	VU	B	+	<i>Angelico-Cirsietum oleracei</i>
<i>Lycopodium annotinum</i> L.		B	+	<i>Potentillo albae-Quercetum</i> ,
				<i>Tilio-Carpinetum</i> ,
				<i>Dentario glandulosae-Fagetum</i> ,
				<i>Carici pilosae-Fagetum</i>
				<i>Thalictro-Salvietum pratensis</i>
				<i>Origano-Brachypodietum</i>
				<i>Sphagno-Caricetum rostratae</i>
				<i>Dentario glandulosae-Fagetum</i>
				<i>Potentillo albae-Quercetum</i> ,
				<i>Tilio-Carpinetum</i> ,
				<i>Dentario glandulosae-Fagetum</i> , <i>Calluno-</i>
				<i>Nardetum strictae</i>
				<i>Phyllitido-Aceretum</i>
				<i>Carici canescentis-Agrostietum</i> ,
				<i>Ledo-Sphagnetum magellanici</i>
				<i>Luzulo pilosae-Fagetum</i> ,
				<i>Leucobryo-Pinetum</i> ,
				<i>Vaccinio uliginosi-Betuletum pubescentis</i>

Продовження таблиці

1	2	3	4	5
<i>L. clavatum</i> L.			+	<i>Luzulo pilosae-Fagetum</i> , <i>Cladonio-Pinetum</i> , <i>Leucobryo-Pinetum</i>
<i>Microstylis monophyllos</i> (L.) Lindley	LR	B	+	<i>Sphagno-Caricetum rostratae</i>
<i>Melittis melissophyllum</i> L. subsp. <i>melissophyllum</i>				<i>Potentillo albae-Quercetum</i> , <i>Dentario glandulosae-Fagetum</i>
<i>Menyanthes trifoliata</i> L.				<i>Betulo-Salicetum repentis</i> , <i>Caricetum lasiocarpae</i>
<i>Neottia nidus-avis</i> (L.) L.C.M.Richard		H	+	<i>Potentillo albae-Quercetum</i> , <i>Tilio-Carpinetum</i> , <i>Dentario glandulosae-Fagetum</i> , <i>Carici pilosae-Fagetum</i> , <i>Phyllitido-Aceretum</i>
<i>Neottianthe cucullata</i> (L.) Schlechter	EN	3	+	<i>Leucobryo-Pinetum</i>
<i>Nuphar lutea</i> (L.) Sibth. et Sm.			+	<i>Myriophylletum verticillati</i> , <i>Nupharo-Nymphaeetum albae</i>
<i>Nymphaea alba</i> L.			+	<i>Nupharo-Nymphaeetum albae</i>
<i>N. candida</i> J. et C. Presl	VU		+	<i>Nupharo-Nymphaeetum albae</i>
<i>Ophioglossum vulgatum</i> L.				<i>Filipendulo-Geraniumetum</i> , <i>Molinietum caeruleae</i>
<i>Orchis coriophora</i> L.	EX	B	+	<i>Thalictro-Salvietum pratensis</i> , <i>Origano-Brachypodietum</i>
<i>O. mascula</i> (L.) L.	VU	B	+	<i>Thalictro-Salvietum pratensis</i> , <i>Calluno-Nardetum strictae</i> , <i>Arrhenatheretum elatioris</i>
<i>O. militaris</i> L.	VU	B	+	<i>Thalictro-Salvietumpratensis</i> , <i>Geranio-Peucedanetum</i> , <i>Trifolio-Agrimonietum</i>
<i>O. morio</i> L.	EN	B	+	<i>Thalictro-Salvietum pratensis</i> , <i>Origano-Brachypodietum</i> , <i>Arrhenatheretum elatioris</i>
<i>O. purpurea</i> Hudson	VU	B	+	<i>Thalictro-Salvietum pratensis</i> , <i>Origano-Brachypodietum</i> , <i>Geranio-Peucedanetum</i>
<i>O. ustulata</i> L.	EN	3	+	<i>Thalictro-Salvietum pratensis</i> , <i>Origano-Brachypodietum</i> , <i>Geranio-Peucedanetum</i>
<i>Orobanche picridis</i> F.M. Schultz ex Koch			+	<i>Thalictro-Salvietumpratensis</i> , <i>Origano-Brachypodietum</i>
<i>Ostericum palustre</i> Besser	EN		+	<i>Angelico-Cirsietum oleracei</i>
<i>Oxycoccus microcarpus</i> Turcz. ex Rupr.		B		<i>Ledo-Sphagnetum magellanicum</i>
<i>Pedicularis sceptrum-carolinum</i> L.	VU	B	+	<i>Betulo-Salicetumrepentis</i> , <i>Salicetum pentandro-cinereae</i> , <i>Caricetum lasiocarpae</i> , <i>Sphagno-Caricetum rostratae</i> , <i>Carici canescentis-Agrostietum</i>
<i>P. sylvatica</i> L.		B	+	<i>Caricetum lasiocarpae</i> , <i>Sphagno-Caricetum rostratae</i> , <i>Molinietum caeruleae</i> , <i>Phyllitido-Aceretum</i>
<i>Phyllitis scolopendrium</i> (L.) Newm.			+	<i>Dentario glandulosae-Fagetum</i> , <i>Trisetetum flavescens</i>
<i>Phyteuma orbiculare</i> L.			+	
<i>Pinguicula vulgaris</i> L.		B	+	<i>Caricetum davallianae</i> , <i>Molinietum caeruleae</i>
<i>P. vulgaris</i> L. subsp. <i>bicolor</i> (Wołoszczak) Á. et D. Löve	CR	3	+	<i>Caricetum davallianae</i> , <i>Molinietum caeruleae</i>

Закінчення таблиці

1	2	3	4	5
<i>Platanthera bifolia</i> (L.) L.C.M.Richard <i>P. chlorantha</i> (Custer) Reichenb.		H	+	<i>Quercus robur</i> -Pinetum, <i>Calluno-Nardetum strictae</i>
<i>Polemonium caeruleum</i> L.	VU		+	<i>Tilio-Carpinetum</i> , <i>Dentario glandulosae-Fagetum</i> , <i>Quercus robur</i> -Pinetum <i>Molinietum caeruleae</i> , <i>Deschampsietum caespitosae</i>
<i>Polypodium vulgare</i> L.			+	<i>Dentario glandulosae-Fagetum</i> , <i>Asplenium viridis-Cystopteridetum</i>
<i>Polystichum aculeatum</i> (L.) Roth <i>P. braunii</i> (Spencer) Fée				<i>Dentario glandulosae-Fagetum</i> <i>Dentario glandulosae-Fagetum</i> , <i>Phyllitido-Aceretum</i>
<i>Pulsatilla vulgaris</i> Miller subsp. <i>grandis</i> (Wenderoth) Zamels	LR	B	+	<i>Peucedano-Pinetum</i> , <i>Thalictrum-Salvietum pratensis</i>
<i>Salix lapponum</i> L.	EN	B	+	<i>Caricetum lasiocarpae</i>
<i>S. myrtilloides</i> L.	EN	B	+	<i>Caricetum lasiocarpae</i> , <i>Vaccinium uliginosum-Pinetum</i>
<i>S. starkeana</i> Willd.		B		<i>Molinietum caeruleae</i>
<i>Salvinia natans</i> (L.) All.	VU	H	+	<i>Spirodela-Salvinietum natantis</i>
<i>Saxifraga tridactylites</i> L.			+	<i>Thalictrum-Salvietum pratensis</i> , <i>Origano-Brachypodietum</i> , <i>Caricetum lasiocarpae</i>
<i>Scheuchzeria palustris</i> L.		B		<i>Caricetum lasiocarpae</i>
<i>Schoenus ferrugineus</i> L.		B		<i>Caricetum davallianae</i>
<i>Scilla bifolia</i> L.			+	<i>Dentario glandulosae-Fagetum</i> , <i>Phyllitido-Aceretum</i>
<i>Scopolia carniolica</i> Jacq.		H	+	<i>Dentario glandulosae-Fagetum</i> , <i>Phyllitido-Aceretum</i>
<i>Scorzonera purpurea</i> L.	VU		+	<i>Origano-Brachypodietum</i> , <i>Geranio-Peucedanetum</i>
<i>Spiranthes spiralis</i> (L.) Chevall.	CR	3	+	<i>Trisetetum flavescens</i>
<i>Staphylea pinnata</i> L.		P	+	<i>Mercuriali-Fagetum</i>
<i>Succisella inflexa</i> (Kluk) G. Beck		P	+	<i>Molinietum caeruleae</i> , <i>Deschampsietum caespitosae</i>
<i>Symphytum cordatum</i> Waldst. et Kit. ex Willd.				<i>Dentario glandulosae-Fagetum</i> , <i>Phyllitido-Aceretum</i>
<i>Thesium ebracteatum</i> Hayne			+	<i>Spergulo-Corynephorretum</i>
<i>Tofieldia calyculata</i> (L.) Wahlenb.	CR	B	+	<i>Caricetum davallianae</i>
<i>Trapa natans</i> L.	CR	H	+	<i>Nupharo-Nymphaeetum albae</i>
<i>Traunsteinera globosa</i> (L.) L.C.M.Richard		B	+	<i>Calluno-Nardetum strictae</i>
<i>Trollius europaeus</i> L.			+	<i>Molinietum caeruleae</i>
<i>Valeriana dioica</i> L.			+	<i>Molinietum caeruleae</i>
<i>Veratrum lobelianum</i> Bernh.			+	<i>Molinietum caeruleae</i>
<i>V. nigrum</i> L.	CR		+	<i>Potentilla albae-Quercetum</i> , <i>Geranio-Peucedanetum</i>
<i>Vinca minor</i> L.			+	<i>Tilio-Carpinetum</i> , <i>Dentario glandulosae-Fagetum</i>
<i>Viola alba</i> Besser		P		<i>Origano-Brachypodietum</i>
<i>V. palustris</i> L.				<i>Carici canescens-Agrostietum</i>
<i>V. uliginosa</i> Besser	CR		+	<i>Sphagno-Caricetum rostratae</i> , <i>Carici canescens-Agrostietum</i>

Примітка: графа 2: критерії рідкості видів IUCN: EX (Extinct) – таксон, що зник; CR (Critically-Endangered) – таксон, що перебуває під критичною загрозою зникнення; EN (Endangered) – таксон, що перебуває під загрозою зникнення; VU (Vulnerable) – вразливий; LR (LowerRisk) – таксон із низьким рівнем ризику зникнення; графа 3: природоохоронний статус видів у Червоній книзі України: 3 – зникаючі; B – вразливі; P – рідкісні; H – неоцінені.

Проаналізувавши сучасний склад флори біосферного заповідника та історичні джерела і гербарні збори, ми дійшли висновку, що, згідно із категоризацією видів Міжнародного союзу охорони природи (IUCN) та Комісії виживання видів (IUCN Species Survival Commission), можна виділити, як мінімум, 39 видів, які зникли з обох частин Розточчя, а сучасний статус багатьох видів потребує підтвердження внаслідок застарілих зборів і джерел їх цитування. Серед них: *Aconitum napellus* L. (Rehman, 1870), *A. septentrionale* Koele (Wołoszczak, 1874), *Adonis aestivalis* L. (Król, 1877; Trusz, 1881), *Anacamptis pyramidalis* (L.) L.C.M.Richard (Флора УРСР, т. 12), *Andromeda polifolia* L. (Zawadzki, 1836; Wołoszczak, 1874; Koczwar, 1927; Флора УРСР, т. 8), *Androsace septentrionalis* L. (Król, 1877; Лобажевський, 1860, цит. за: Каталог музейних фондів, 1978; Флора УРСР, т. 8), *Anemone laxa* Juz. (Козій, 1962), *Botrychium multifidum* (S.G.Gmelin) Rupr. (Trusz, 1881, 1882), *Carex obtusata* Liljeb. (LW, Mądalski, 1937, 1938), *Dactylorhiza hebridensis* (Wilmott.) Aver. (LW, Загальський, 1986), *D. ochroleuca* (Wustn. ex Boll.) Holub. (LW, Загальський, 1986), *Delphinium elatum* L. (Król, 1875), *Dianthus collinus* Waldst. et Kit. subsp. *glabriusculus* (Kit.) Thaisz (Koczwar, 1927), *Dracocephalum austriacum* L. (Besser, 1809; Król, 1877; Флора УРСР, т. 9), *D. ruyschiana* L. (Król, 1875, 1877; Koczwar, 1927), *Eleocharis acicularis* (L.) Roemer et Schultes (Wołoszczak, 1874; Król, 1875), *Epilobium alpestre* (Jacq.) Krockner (Król, 1878), *Eriophorum gracile* Koch ex Roth (Raciborski, 1910), *Gentiana axillaris* (F.M.Schmidt) Murb. (Флора УРСР, т. 8; Каталог музейних фондів, 1981), *G. ciliata* (L.) Borkh. (Besser, 1809; Zawadzki, 1836; Лобажевський, 1853, цит. за: Каталог музейних фондів, 1981), *Gentianella lutescens* (Velen.) J. Holub subsp. *carpatica* (Wettst.) Holub (Szafer, 1930), *Gypsophila fastigiata* L. (Zawadzki, 1836; Wołoszczak, 1874), *Hypericum elegans* Stephan ex Willd. (Król, 1878), *Juncus subnodulosus* Schrank (Król, 1878; Флора УРСР, т. 12), *Ligularia glauca* (L.) O.Hoffm. (Rehman, 1870; Флора УРСР, т. 11), *Matteuccia struthiopteris* (L.) Tod. (Król, 1877), *Potentilla crantzii* (Crantz) G.Beck ex Fritsch (Флора УРСР, т. 6), *Salix bebbiana* Sarg. (Флора УРСР, т. 4), *Stipa pulcherrima* C. Koch (Paczoski, 1927), *Swertia perennis* L. (Besser, 1809; Król, 1875; Флора УРСР, т. 8), *Thalictrum foetidum* L. (Заверуха, 1985), *Viola biflora* L. (Król, 1877).

Інтегральна созологічна оцінка рідкісних і зникаючих видів рослин української частини біосферного заповідника «Розточчя» проведена за допомогою аутфітосоологічних індексів (АФІ), вирахованих на основі принципу J. Čeřovský [11] за формулою:

$$АФІ = \frac{СпК + Сп1К1 + Сп2К2 + \dots}{Н},$$

де Сп – показник созологічної оцінки ознаки виду; К – коефіцієнт созологічного значення ознаки; Н – кількість ознак.

Як виявилося, серед видів із високими АФІ переважають гігрофільні види, а лісові та суходільно-лучні становлять приблизно однакові групи, найменше серед них ксеротермофільних. Таке співвідношення відображає і спектр зникаючих біотопів заповідника, він характерний не тільки для Розточчя, а й для цілої Середньої Європи. Серед видів з найвищими аутфітосоологічними індексами (АФІ, max 18.8) – *Betula obscura* (15.2), *Senecio besseranus* (13.2), *Goodyera repens* (12.8), *Corallorhiza trifida* (12.8), *Staphylea pinnata* (12.7), *Salvinia natans* (12.4), *Linnaea borealis* (12.2), *Crocus heuffelianus* (12.0), *Anacamptis pyramidalis* (11.9), *Listera cordata* (11.9), *Trapa natans* (11.9), *Herminium monorchis* (11.7), *Malaxis monophyllos* (11.7), *Spiranthes spiralis* (11.4), *Aldrovanda vesiculosa* (11.3), *Scheuchzeria palustris* (11.3), *Viola alba* (11.2), *Dactylorhiza traunsteineri* (11.1), *Colchicum autumnale* (10.9), *Fritillaria meleagris* (10.9), *Hammarbia paludosa* (10.9), *Traunsteinera globosa* (10.9), *Epipactis purpurata* (10.8), *Orchis purpurea* (10.8), *Polemonium caeruleum* (10.7), *Lycopodiella*

inundata (10.5), *Dactylorhiza maculata* (10.5), *D. majalis* (10.5), *Neottianthe cucullata* (10.5), *Oxycoccus microcarpus* (10.5), *Valeriana dioica* (10.5), *Neottia nidus-avis* (10.4), *Schoenus ferrugineus* (10.4), *Tofieldia calyculata* (10.4), *Liparis loeselii* (10.3), *Orchis mascula* (10.3), *Huperzia selago* (10.1), *Atropa bella-donna* (10.0), *Orchis morio* (10.0), *O. ustulata* (10.0), *Saxifraga hirculus* (10.0), *Diphasiastrum complanatum* (9.8), *Pinguicula bicolor* (9.8), *Coeloglossum viride* (9.7), *Dracocephalum austriacum* (9.7), *Festuca pallens* (9.7), *Phyllitis scolopendrium* (9.7), *Swertia perennis* (9.7), *Arnica Montana* (9.6), *Lycopodium annotinum* (9.5).

Аналіз ботанічних матеріалів, зібраних для проекту української частини біосферного заповідника «Розточчя», показав, що функції та завдання білатерального заповідника не завжди можуть бути повноцінно виконані внаслідок відмінностей у природоохоронному законодавстві України і Польщі та внаслідок можливої локальності вжитих заходів на території тільки однієї частини заповідника. На практиці теорія інтеграції української екомережі у всеєвропейську шляхом створення міжнародного біосферного заповідника й адаптації функціонування уже існуючих в Україні природоохоронних об'єктів до європейських норм виглядає неопрацьованою. Тому вироблення загальної стратегії природоохоронної діяльності з використанням загальноприйнятих європейських підходів є запорукою успішної діяльності заповідника, який повинен взяти на себе не лише функції збереження і відновлення компонентів ландшафту, але й реінтродукції зниклих видів рослин у їхні історичні оселища та поновлення втрачених природних популяцій із видів розточанської географічної раси. На польській частині регіону Розточчя уцілили види, яких вже немає на українській, і навпаки, відомі тільки з української частини регіону види є об'єктами наукових інтересів польських ботаніків, стануть можливими репатріаційні проекти, реалізація яких передбачена проектом біосферного заповідника. Обґрунтування та методи реалізації репатріаційних заходів містяться у проектних матеріалах біосферного заповідника «Розточчя» [7].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вініченко Т. С. Рослини України під охороною Бернської конвенції. К.: Хімджест, 2006. 176 с.
2. Конвенция о биологическом разнообразии // Программа действий. Повестка дня на XXI век и другие документы конференции в Рио-де-Жанейро в популярном изложении. Женева: Центр «За наше общее будущее», 1993. 70 с.
3. Определитель высших растений Украины / Доброчаев Д.Н., Котов М.И., Прокудин Ю.Н. К.: Наук. думка, 1987. 546 с.
4. Сорока М. І. Рослинність Українського Розточчя. Львів: Світ, 2008. 432 с.
5. Сорока М. І. Флора судинних рослин Українського Розточчя. Львів, 2002. 154 с.
6. Сорока М. І. Флора та рослинність Природного заповідника «Розточчя» // Наук. вісн. УкрДЛТУ. 2004. Вип. 14.8. С. 170–179.
7. Сорока М. І. Флора та рослинність території, зарезервованої під створення міжнародного біосферного резервату «Розточчя». Матеріали до проекту та номінаційної форми. Львів: НЛТУ України, 2008. 115 с.
8. Тасенкевич Л. О. Природна флора Карпат. Список видів судинних рослин. Львів: Держ. природозн. музей НАН України, 1998. 610 с.
9. Червона книга України. Рослинний світ / за ред. Я.П. Дідуха. К.: Глобалконсалтинг, 2009. 900 с.
10. Fijałkowski D. Flora roślin naczyniowych Lubelszczyzny. Lublin: LTN, 1994. Т. 1. 389 s.; Т. 2. 868 s.

11. Čeřovský J. Ochrana rostlinneho prirodniho bohatstvi v kulturni krajine // Pamatky přírody. 1977. Vol. 2. S. 97-103.
12. Ekologiczna sieć Natura 2000: problem czy szansa // pod red. M. Makomaskiej-Juchiewicz, S. Tworka. Krakow: Instytut Ochrony Przyrody PAN, 2003. 237 s.
13. Flora Europaea / eds. Tutin T.G., Heywood V.H., Burges N.A. et al. Cambridge: Univ. Press, 1964-1980. Vol. 1-5.
14. Flora Polska / eds. Raciborski M., Szafer W., Pawłowski B., Jasiewicz A. Warszawa-Kraków: PAN, 1919-1992. T. 1-14.
15. Piękoś-Mirkowa H., Mirek Z. Flora Polski. Atlas roślin chronionych. Warszawa: Multico, 2003. 584 s.
16. Polska czerwona księga roślin. Paprotniki i rośliny kwiatowe / pod red. K. Zarzyckiego. Kraków: Wyd-wo Instytutu Botaniki im. Szafera PAN, 2001. 664 s.
17. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 16 maja 2005 r. w sprawie typów siedlisk przyrodniczych oraz gatunków roślin i zwierząt, wymagających ochrony w formie wyznaczenia obszarów Natura 2000 (Dz. U. № 94/2005, poz. 795, z dnia 30 maja 2005 r.).
18. Tassenkevich L. Flora of the Carpathians. Checklist of the native vascular plant species. L'viv: State Museum of Natural History of NAS of Ukraine, 1998. pp XIII+610.

Стаття: надійшла до редакції 01.10.13

доопрацьована 15.10.13

прийнята до друку 17.10.13

SOZOLOGICAL EVALUATION OF RARE PLANT SPECIES OF THE BIOSPHERE RESERVE «ROZTOCHIA» UKRAINIAN PART

M. Soroka¹, A. Wozniak²

¹*National Forestry University of Ukraine
103, Chuprynka St., Lviv 79045, Ukraine
e-mail: myroslava_soroka@yahoo.com*

²*University of Life Sciences in Lublin
13, Akademicka St., Lublin 20-950, Poland*

The article deals with inventory of the rare plant species of the biosphere reserve «Roztochia» Ukrainian part. Among the 1112 species of vascular plants 144 need protection. It was determined that legislation of Ukraine and Poland differ in sozological categorization of plant species and plant communities, so for the normal functioning of the international biosphere reserve «Roztochia» a general protective strategy on common European methods need to be developed.

Keywords: biosphere reserve «Roztochia», rare plant species, phytosoological analysis.

**СОЗОЛОГИЧЕСКАЯ ОЦЕНКА РАРИТЕТНЫХ ВИДОВ РАСТЕНИЙ
УКРАИНСКОЙ ЧАСТИ БИОСФЕРНОГО ЗАПОВЕДНИКА «РАСТОЧЬЕ»**

М. Сорока¹, А. Возьяк²

*¹Национальный лесотехнический университет Украины
ул. Генерала Чупринки, 103, Львов 79045, Украина,
e-mail: myroslava_soroka@yahoo.com*

*²Университет Естественных наук в Люблине
ул. Академицка, 13, Люблин 20-950, Польша*

В статье идет речь об инвентаризации раритетного фитогеофунда украинской части биосферного заповедника «Расточье». Среди 1112 видов сосудистых растений 144 нуждаются в охране. Установлено, что законодательства Украины и Польши различаются в части соэологической категоризации видов и растительных сообществ, поэтому для нормального функционирования международного биосферного заповедника «Расточье» необходимо разработать общую охранную стратегию, основанную на общепринятых европейских подходах.

Ключевые слова: биосферный заповедник «Расточье», редкие виды растений, аутфитосоэологический анализ.